

روان‌شناسی جنایی

«جلد اول»

نویسنده

دکتر مهدی کی‌نیا

تهران - ۱۳۹۵

www.ketab.ir

کی‌نیا، مهدی، ۱۲۹۷ - ۱۳۷۴

روان‌شناسی جنایی / نویسنده مهدی کی‌نیا. - [تهران]: رشد، ۱۳۹۵.

ISBN:964-6115-10-1

۲ ج: جدول فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا. (فهرست‌نویسی پیش از انتشار).

وژه‌نامه. کتابنامه. ج ۱.

۱. روان‌شناسی جنایی. الف‌عنوان

* م ۷۴-۱۲۷۷

کتابخانه ملی ایران

۱۳۸۸

۳۶۴/۳

HV۶۰۸۰ / ۹ / ۹

حق چاپ محفوظ است

روان‌پژوهی و روان‌شناسی

روان‌شناسی جنایی

«جلد اول»

نویسنده: دکتر مهدی کسب

چاپ هشتم: پاییز ۱۳۹۵

چاپ ششم: زمستان ۱۳۸۸ - چاپ هفتم: زمستان ۹۱

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

چاپ: و صحافی: رامین

مرکز نشر و پخش کتاب‌های روان‌شناسی و تربیتی

ساختمان مرکزی: خیابان اهلاب، خیابان شهدای ژاندارمری، (بین خ دانشگاه و خ لیوریحان) شماره ۴۱ - تلفن: ۶۶۴۰۴۴۰۶
فروشگاه: میدان انقلاب، رویروی سینما بهمن، خیابان منیری جاوید، شماره ۷۲، تلفن: ۶۶۴۹۸۳۸۶، ۶۶۴۱۰۲۶۲، ۶۶۴۹۷۱۸۱

تهران - ۱۳۹۵

قیمت: ۳۳۰۰۰ تومان

به نام خداوند جان و خرد

دیباچه

روانشناسی دانش نیم سالی است که مزاد با فلسفه، با ظهور دین مقدس اسلام، تحت هدایت و کلام پربار پیشوای عظیم‌الشان آن، این دانش در میان مسلمین جهان صبغه قداست به خود گرفت زیرا تزکیه نفس در گروهی شناختن نفس انسانی است که هدف آن بزرگترین خیر و عالیت‌ترین فضیلت نفس یعنی شناخت خداست.

دانشمندان مغرب زمین در بهره‌گیری از روان‌شناسی، از مسلمین عقب‌نمانده‌اند به توسعه و بسط آن همت گمارده‌اند تا به سال ۱۸۷۹ «وونت» روان‌شناس نامی آن را از آغوش فلسفه جدا ساخت و با روشهای علمی مشاهده و تجربه و تجزیه و تحلیل و ترکیب و مقایسه و آمار به پرباری آن همت گماشت و این دانش الهی بشری رشدی یافت که در بیان علوم جای گرفت و دهها رشته اصیل از آن منشعب گردید.

به گفته استاد ممتاز روان‌شاد دکتر علی اکبر سیاسی پدر روان‌شناسی ایران روح‌بان توسعه شگفت‌انگیز و تأسیس شعب متعدد و متفاوت این دانش در ایران هیچ اثر و هیچ خبری نبود تا اینکه بر اثر روشن‌بینی دانشمند فقید علی اکبر دهخدا رئیس وقت مدرسه علوم سیاسی سابق (صاحب لغت‌نامه دهخدا)، این دانش نخست در آن مؤسسه علمی و پس از تأسیس دانشگاه تهران، در دانشسرای عالی و دانشکده ادبیات جزو مواد درسی درآمد و نخستین کتاب روان‌شناسی در زبان فارسی به قلم آن استاد گرانمایه ژرف‌نگر و موشکاف و عالیقدر کم‌نظیر به سال ۱۳۱۷ انتشار یافت. از آن پس تا امروز، شمار علاقه‌مندان و محققان و پژوهندگان در این

رشته رو به فزونی می‌رود، هر ساله شاهد آثاری بدیع، پرمایه، ظریف، لطیف، زیبا، پربها چون دُر و گوهر از دانشمندان صاحب نام و استادان عالی مقام در این مرز و بوم هستیم که با سرعتی در خور تحسین، سکوت و وقفه چندین ساله را جبران می‌کنند و این گرایش و سرعت بدان حد رسید که دانشمندی تمام سرمایه‌های مادی و معنوی خود را برای گسترش و انتشار این دانش اختصاص داد و به تأسیس «مؤسسه رشد» همت گماشت و منحصر به انتشار کتب روان‌شناسی اعم از تصنیف، تألیف، ترجمه می‌پردازد و پاسخگوی خواستاران آثار علمی در این رشته دلنشین شده‌اند.

روان‌شناسی با اینکه دانشی است کهن، ولیکن روان‌شناسی جنائی دانشی نوخاسته است و اولین اثر در زبان فارسی باز هم به پدر روان‌شناسی ایران تعلق دارد که به سال ۱۳۴۲ در سلسله انتشارات دانشگاه تهران به طبع رسیده است ولی از آن پس رشدی متناسب با اهمیت این دانش نصیب آن نشد.

راقم این «خورشید» را که به استاد فقید گرانمایه دکتر سیاسی دارد هرگز فراموش نکرده است. اگر بر اثر تشریق و تأکید ایشان نبود جرأت اقدام به این امر مهم را در خود نمی‌دیدم زیرا پس از انتشار دوره‌های «علم جنائی» و «مبانی جرم‌شناسی» که این پیش‌کسوت ارجمند به شخص مؤلف با نظر ملاطفت‌سبز تداوم راه و تکمیل اقدام خود را مرحمت فرموده‌اند.

روان‌شناسی جنائی، همان‌گونه که در تعریف و رسالتهای آن آمده است، دانشی است که قضات کیفری را به کار آید تا به فرموده مولانا «... بیان: ...» و لایکتفی بآدنی فهم دون اقصاء...» در قضایا به آنچه که در وهله نخستین و نظر به سطحی بفهمد اکتفا نکند از کاوش در اعماق حقایق باز نایستد.

بدون استعانت روان‌شناسی، خاصه شیوه تحقیق و روشی آن به نام روان‌کاوی، شناخت اغراض و انگیزه‌های ناآگاه که قسمت دوردست و اعماق می‌رودن جا دارند میسر نیست.

روان‌شناسی جنائی به یک قسمت از این سؤال‌های مقدر پاسخ می‌دهد که چرا آدمی مرتکب جرم می‌شود و بر علیه گروه و جامعه خود طغیان می‌کند؟ آیا جهاری در جامعه قابل پیشگیری است؟ آیا می‌توان سطح جرائم را تقلیل داد؟ آیا می‌توان به اصلاح مجرم امیدوار بود؟ مسؤولیت کیفری در دین مبین اسلام و نظام کیفری کشورهای پیشرفته امری است نسبی. تشخیص میزان این مسؤولیت بر پایه علمی بر عهده چه دانشی است؟

روان‌شناسی جنائی نیروی فراست قضات و دیگر پژوهندگان را رشد می‌دهد و به درک قوانین و یافتن محتوای ظریف و دقیق آن یا فهم روح قانون مساعدت می‌نماید.

روان‌شناسی جنائی به شناخت منش فرد تبه‌کار، تشخیص رفتارهای ضد اجتماعی او و

ارزیابی عوامل نهادی و اکتسابی چنین گرایشی و سیر تکوینی آن از قوه تا به فعل اکتفا نمی‌کند بلکه راه‌گشای بشردوستان در پرورش درمانی و بازسازی اجتماعی مجرمان خواهد بود. روان‌شناسی جنائی به مسؤولان عالی مقام کشور در تدوین سیاست جنائی که از تنظیم سیاست کلی کشور جدا نیست یاری می‌دهد. برای قانونگذاران، پدران و مادران، مدیران و مسؤولان و متصدیان امور اجتماعی مفید تواند بود زیرا در تجزیه و تحلیل مشکلات و دستیابی بر عوامل تشکیل‌دهنده آن، طرق مناسب علمی و عملی را توصیه می‌کند. این کتاب با اینکه با تأخیری نزدیک به هشت سال انتشار می‌یابد در ادامه نوین حالت خطرناکی و از «قوه به فعل درآمدن» یا «فعلیت یافتن جرم» است.

این اثر در دو بخش تدوین شده است بخش اول «آشنائی با روان‌شناسی جنائی» در شش فصل اختصاص یافته است. این بخش برای دانشجویان دوره‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد ضروری و مفید است. تازگی که در آن به کار برده‌ایم اشارتی است به «روان‌شناسی قضائی» تا بدان حد که فصلی بدان اختصاص داده‌ایم. در آوردن این فصل متعمد بوده‌ایم و نظر بر این بوده است که اهمیت این انشورین که جای آن در دانشکده‌های حقوق ما خالی است نموده شود و نظر به وسعت دایره شمول و کمیت تنوع مطالب آن که مورد نیاز امور قضائی در آئین دادرسی، خاصه در کشف حقیقت است بحصول این رشته بر روان‌شناسی جنائی ترجیح دارد. صدها اثر پراکنده در این زمینه به زبانهای اروپائی و روسی دارد که دانشمند بزرگ و نستوه ایتالیائی «انریکو التا ویلا» به تدوین آن پرداخت و در ترجمه آن به زبان فارسی با اینکه از مساعدتهای دانشمندان بزرگوار و صاحب‌نظران عالی مقام برخوردار بودیم به علت عدم ویرایش تاکنون به طبع نرسیده است.

بخش دوم کتاب تحت عنوان «هسته مرکزی شخصیت جنائی» در نه فصل مورد تجزیه و تحلیل واقع شده است که در مجموع مبحثی است تازه.

در مورد تشخیص حالت خطرناک یادآوری این نکته ضروری است که معرری علمی و دقیق برای برخورداری از تعلیق کیفر، استفاده از آزادی مشروط، مشمول مقررات تخفیف کیفر شدن و سرانجام نیل به آزادی قطعی است. بعلاوه رعایت این ضابطه موجب می‌شود که مسأله تکرار در جرم به شدت کاهش یابد.

حجم این دو بخش برابر یکدیگر نیستند انتشار آن دو در یک جلد از چند جهت زیبنده و مناسب به نظر رسید و برای رعایت تعادل بین دو جلد ناگزیر سه فصل از بخش دوم کتاب را در پایان بخش اول جا دادیم.

جلد دوم را با فصل چهارم از بخش دوم «اختلال منش» یا بزرگ فاجعه جوامع بشری آغاز

کرده‌ایم و واژه‌نامه‌ای از فرانسه به فارسی بر آن افزوده‌ایم که تمامی آن، اصطلاح خاص روان‌شناسی جنائی نیست بلکه اصطلاحات علوم دیگری که با این دانش قرابت دارند در آن منظور شده است.

در نقد این کتاب، محقق اشاره به کثرت سؤالات پایان هر فصل یا گفتار داشته است. با نظر او موافق بودم و می‌خواستم در تقلیل آن بکوشم. محقق دیگری مرا از این کار بازداشت زیرا این پرسشها به نوبه خود تجزیه و تحلیلی است از کل و جزء مطالبی که در متن کتاب آمده است و دانشجو با خواندن هر یک از آنها درمی‌یابد چه مسایل دقیقی در لابلای مطالب منظور شده که به سادگی از آنها گذشت و اگر احیاناً جواب دقیقی برای آن نمی‌یابد مجدداً به متن کتاب مراجعه و با تعدی بیشتری به مطالعه آن خواهد پرداخت.

نکته دوم ایراد به آوردن خلاصه‌ای است از وجه تسمیه چند اصطلاح رایج که ریشه در اسطوره‌شناسی دارد و این کار را در شأن یک کتاب علمی ندانسته‌اند. ما این انتقاد را می‌پذیریم و در جواب به این نکته انصاف می‌کنیم که آیا همه دانشجویان ما امکان تهیه انواع کتاب برای مطالعه دارند یا آنکه باید در حد امکان به اختصار مطالب مورد لزوم را در یکجا در اختیار آنان گذاشت. البته بهتر این است که دانشجو رکتی داشته باشد و خود به فحص و تتبع بپردازد و به متون اصلی مراجعه کند.

نکته دیگر آنکه خامیها و استیلا و آرسائیها به احتمال قوی در این اثر راه یافته است از صاحب‌دلان و ارباب دانش و بینش ته‌فشان به خاطر رشد و اعتلای علمی و رفع خامیها و کاستیها و بهتر شدن این گونه آثار ما را در رفع نقیصه‌ها و اصلاح خطاها یاری فرمایند. پایان سخن از دوست فاضل و دانشمند محترم، صاحب آقای دکتر گلزاری بنیانگذار و صاحب مؤسسه رشد صمیمانه قدردانی و سپاسگزاری می‌کنیم که گروهی از اشخاص کارآمد، وظیفه‌شناس، انسان دوست، با وجدان کار، در مؤسسه رشد برای هر چه بهتر ارائه نمودن آثار گوناگون رشته‌های روان‌شناسی گرد آورده‌اند.

توفیق همگان را در راه خدمت به دین و کشور و اعتلای سطح دانش آرزو مندم.

مهدی کی‌نیا

تهران، روز جمعه شانزدهم دیماه ۱۳۷۳ هجری شمسی

برابر با پنجم شعبان المعظم ۱۴۱۵ هجری قمری

روز مبارک و فرخنده ولادت حضرت سید سجاد امام زین العابدین

علی بن الحسین بن ابیطالب سلام الله علیهم